

Henryk Wieniawski (1835 – 1880)

Tadeusz Wieniawski pochodził z Wieniawy, małej miejscowości będącej przedmieściem Lublina (dziś dzielnica Lublina). Wieniawa, sztetl – to „miasteczko” (w języku jidysz) zamieszkałe w większości przez Żydów. Tadeusz Wieniawski urodził się jako **Wolf Helman**, chciał być urzędnikiem, ale z powodu swego wyznania musiał zmienić swoje plany. Studia na Uniwersytecie Warszawskim rozpoczął pod nowym imieniem i nazwiskiem – Tadeusz Wieniawski, nazwiskiem pochodzącym od rodzinnej miejscowości Wieniawa. Studia ukończył jako magister medycyny, chirurgii, akuszerii i filozofii. Po studiach otworzył w Warszawie praktykę lekarską, którą kontynuował w Lublinie. Chrzest przyjął w 1828 roku w katedrze lubelskiej.

Brał udział w powstaniu listopadowym, służąc jako lekarz sztabowy 4 pułku strzelców pieszych.

Po powstaniu wrócił do Lublina w 1833 r. Rok później kupił kamienicę pod nr 17.

Regina z Wolffów Wieniawska – córka wziętego warszawskiego lekarza i melomana Józefa Wolffa i pianistki amatorki Eleonory Oestreicher. Jej braćmi byli: pianista i kompozytor, przyjaciel Chopina Edward Wolff i Bolesław Maurycy Wolff wydawca

i właściciel drukarni w Petersburgu. Studiowała w Paryżu grę na fortepianie.

Regina wyszła za Tadeusza wbrew woli rodziców i została jego drugą żoną. Dzień przed ślubem zmieniła wiarę z mojżeszowej na katolicką i przyjęła chrzest.

Ślub odbył się **18 kwietnia 1833** roku w parafii św. Jana w Warszawie.

Państwo Wieniawscy mieli czterech synów:

- Juliana – zajął się gospodarką rolną, został pisarzem, przyjął pseudonim „Jordan”;
- Henryka;
- Józefa i Aleksandra – bliźniacy – Józef, kompozytor, pianista, współzałożyciel Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego; Aleksander, porzucił karierę śpiewacza (tenor), został urzędnikiem.

Tadeusz miał jeszcze jednego syna z pierwszego małżeństwa, Tadeusza Józefa, który został lekarzem. Najmłodszy z rodzeństwa – Adam, Kajetan i Konrad – umarli w pierwszym roku życia.

Henryk Wieniawski urodził się **10 lipca 1835 roku** w Lublinie, w rodzinie łączącej zainteresowania społecznikowskie i kult dla muzyki.

Pierwszych lekcji muzyki udzielała dzieciom Pani **Regina**. Dzięki jej staraniom lubelski dom stał się salonem muzycznym, co tydzień organizowała „poniedziałkowe wieczory muzyczne”, muzykowali domownicy

i przebywający do miasta na gościnne występy artyści. W domu królował fortepian na którym grała Pani Regina, a z nim muzyka Chopina. Henryk jednak nie zachwycił się grą na fortepianie, lecz na skrzypcach.

W piątym roku życia (rok 1840) w tajniki gry na skrzypcach wprowadzał małego Henryka miejscowy artysta i pedagog, **Jan Hornziel**, a w niedługim czasie inny znakomity skrzypek i pedagog – **Stanisław Serwaczyński**.

Henryk w siódmym roku życia wystąpił po raz pierwszy publicznie, jako solista. Pan Tadeusz widząc postępy syna, oraz to, że nic poza muzyką Henryka nie interesowało, postanowił zabrać go do Warszawy, aby zasięgnąć opinii znakomitego czeskiego skrzypka **Henryka Panofki**. Panofka zachwycił się Henrykiem i poradził bezzwłocznie wysłać chłopca do konserwatoriów albo

w Pradze, albo w Lipsku, a może w Paryżu.

Paryż. Jesienią 1843 roku, udaje się pod opieką matki (i z przyrodnim bratem Tadeuszem, który miał odbyć w jednej z klinik praktyki lekarskiej) na studia do Konserwatorium Muzycznego w Paryżu – jednej z najlepszych europejskich uczelni. Podjęcie studiów w konserwatorium nie jest łatwe. Statut uczelni mówi: przyjęci na studia mogą być uczniowie, którzy ukończyli 12 rok życia i tylko narodowości francuskiej. Podjęto nadzwyczajne starania, za Henrykiem stawiał się wujek Wolff, profesor Massart, i ambasada

rosyjska

w Paryżu. W wyniku licznych starań wydano specjalny **ministerialny dekret** umożliwiający przyjęcie Polaka, który stał się stypendystą dworu carskiego. 28 listopada 1843 roku, wpisano Henryka pod numerem 468 na listę uczniów Konserwatorium Paryskiego w klasie znakomitego pedagoga, profesora **Josepha Lamberta Massarta**.

O przyjęciu do konserwatorium nie zdecydowała tylko protekcja, lecz talent. Massart, dla przekonania się o muzykalności chłopca przeprowadził oryginalny eksperyment: zobowiązał go „szlacheckim słowem honoru”, że przez dwa tygodnie nie weźmie skrzypiec do ręki. Przez ten czas kazał mu się uczyć *Koncertu skrzypcowego* Rudolfa Kreutzera ze słuchu, bez instrumentu, z nut. Henryk Wieniawski był pierwszym uczniem Massarta. Massart był dla Henryka zarówno nauczycielem, mistrzem i ojcem. Połączyła ich szczególna więź.

Początkowo pozostawał pod opieką asystenta Massarta, **Josepha Clavela**. Po roku tj.: 4 grudnia 1844 r. przeszedł do klasy mistrzowskiej samego profesora Massarta. W dzienniku dyrektora konserwatorium, **Daniela Aubera**, wpisano uwagę: „*W skrzypcowej klasie specjalnej Massarta [...] najpiękniejsze nadzieje rokuje młody Wieniawski w wieku 10 lat i 4 miesięcy*¹”.

W połowie 1845 roku Wieniawski dostał do opracowania bardzo trudny, wirtuozowski *Koncert skrzypcowy d-moll* Giovanniego Battisty Viottiego. Utwór ten był pozycją konkursową dla studentów na egzaminach, studentów którzy kończyli konserwatorium. Massart postanowił dopisać młodego 11 – letniego Henryka do końcowego egzaminu.

W konkursie brało udział 12 skrzypków w wieku od 16 do 21 lat. „*Przed samym wejściem publiczności uczniowie powtarzali z pamięci kompozycje, które mieli grać na popisie. Massart, w obawie o Wieniawskiego, by się nie pomylił, na wypadek, gdyby pamięć nie dopisała, nalegał, ażeby nuty stały na pulpicie. Gdy malec wszedł na estradę, ostentacyjnie przewrócił nuty do góry nogami, spojrzał na Massarta, siedzącego*

w pierwszym rzędzie i zaczął grać. Nie tylko się nie pomylił, ale wszystkich oczarował”². Został bezapelacyjnym zwycięzcą, przyznano mu najwyższą nagrodę – **Premier Prix**. Został najmłodszym absolwentem w dziejach uczelni.

Wręczenie nagród i koncert zwycięzców odbył się **6 grudnia 1846 r.** Na uroczystość przyjechała Pani Regina oraz młodszy brat Józef, który miał rozpocząć studia w konserwatorium w klasie fortepianu.

Henryk nie był już sam w wielkim mieście. Pani Regina wynajęła skromne mieszkanko, stwarzając synom dom rodzinny na obczyźnie.

Henryk dał się w tym czasie poznać francuskim melomanom i krytykom na estradzie koncertowej. Uznanie wzbudzała zadziwiająco dojrzała gra i pierwsze próby twórczości niespełna 12-letniego artysty. Z tego okresu pochodzą: *Aria z wariacjami E-dur*, *Kaprys*, 12 etud na skrzypce solo, trzy *Romanse*, *Koncert skrzypcowy D-dur*, *Wielki kaprys fantastyczny*, *Allegro de sonate*. Większość z nich zaginęła. Dwie z najwcześniejszych kompozycji zachowały się w całości, są to: *Wielki kaprys fantastyczny* op. 1 i *Allegro de sonate* op. 2.

Przez dwa lata pozostawał jeszcze w Paryżu, tj. do końca 1848 roku doskonalić pod okiem Massarta technikę gry skrzypcowej.

¹ Cyt. za: Borkowski M. Wieniawski. Kraków 2022, s. 22

² Reiss J. W. Wieniawski. Kraków 1985, str. 17

W podziękowaniu za lata nauki, Wieniawski zadedykował mu jedną ze swych pierwszych kompozycji – napisany w 1847 roku – *Grand Caprices fantastique* (*Wielki kaprys fantastyczny* op. 1) na skrzypce i fortepian.

30 stycznia 1848 roku Henryk Wieniawski wystąpił w sali koncertowej Saxa w Paryżu wspólnie z bratem **Józefem** i wujem **Edwardem Wolffem**, a potem pod opieką matki wyruszył na pierwsze zagraniczne tournée. Jako poddany i stypendysta **cara Rosji**, miał zaprezentować swoje umiejętności. W końcu marca dotarł do Petersburga. Z uznaniem spotkały się jego występy na dworze carskim. Henryk stał się ulubieńcem petersburskich elit: był przyjmowany w salonach arystokratów i mecenasów sztuki.

W kwietniu i w maju dał pięć koncertów publicznych, m. in:

- w Teatrze Michajłowskim -12 kwietnia 1848 roku,
- oraz sali Zgromadzenia Szlacheckiego (obecnie Filharmonia Petersburska im. D. Szostakowicza).

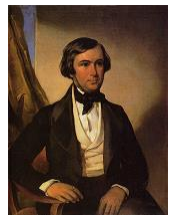
Po jednym z koncertów obecny wśród słuchaczy sławny skrzypek belgijski **Henri Vieuxtemps** powiedział: „*To dziecię jest bez wątpienia geniuszem, inaczej niepodobna byłoby grać w jego wieku z tak namiętnym uczuciem, a co większa – z takim rozumem i tak głęboko obmyślanym planem*³”.

Po trzymiesięcznym, pełnym wrażeń i sukcesów pobycie w Petersburgu, Wieniawski wraz z matką wyruszył w podróż do krajów nadbałtyckich, zatrzymując się w Helsinkach, Tallinie, Rydze. Jesienią 1848 roku

w drodze do Warszawy, zatrzymał się w Wilnie, gdzie spotkał **Stanisława Moniuszkę**. Pamiątką po spotkaniu było zadedykowanie autorowi *Halki*, utworu napisanego z bratem *Allegro de Sonate* op. 2.

Do Warszawy dotarli w październiku 1848 roku, wystąpili w Teatrze Wielkim.

Kolejny etap tournée - Drezno, tam mieszkał nestor polskiej wiolinistyki – **Karol Lipiński**. Otoczył on młodego skrzypka serdeczną opieką, dbając o jego rozwój artystyczny; dzielił się swym bogatym doświadczeniem wykonawczym i kompozytorskim, odsłaniał tajniki gry innych mistrzów, zwłaszcza Tartiniego i Paganiniego (którego legenda szczególnie pasjonowała Henryka). Z listem polecającym Lipińskiego udał się Wieniawski do

mieszkającego w Weimarze **Franciszka Liszta**. Protegowany przez sławnego węgierskiego pianistę, wystąpił dwukrotnie w tym mieście.

Pierwsze tournée miało ogromne znaczenie, wzbogaciło doświadczenie artystyczne młodego artysty, a także odkryło słabości młodego skrzypka, a edukacyjna wizyta u Lipińskiego stała się impulsem do dalszego rozwoju.

Wiosną powrócił do Paryża. 11 kwietnia 1849 roku Henryk Wieniawski pojawił się ponownie na liście uczniów Konserwatorium Paryskiego – tym razem w klasie kompozycji profesora **Hipolita Colleta**. Równolegle studia kompozytorskie rozpoczął również brat Henryka, Józef, który właśnie ukończył naukę

³ Cyt. za: Borkowski M. Wieniawski. Kraków 2022, s. 22

gry na fortepianie. Po niespełna roku (w czerwcu i lipcu) 1850 roku bracia zdali końcowe egzaminy w klasie kompozycji z najwyższymi wynikami.

Podczas studiów kompozytorskich bracia występowali w Paryżu, w prestiżowych salach: sali św. Cecylii, sali Erarda, sali Saxa, sali Herza ze wspólnymi koncertami, wzbudzając powszechny zachwyt słuchaczy i krytyków. Prezentowali utwory innych kompozytorów i własne utwory: **Polonez D-dur op. 4**, **Mazur wiejski** (zaginiony), napisany przez braci **Duo concertant** nt. opery **Łucja z Lammermoor** G. Donizettiego oraz wspólną kompozycję – **Wielki duet na tematy hymnu rosyjskiego A. Lwowa**, dedykowany carycy **Aleksandrze Fiodorownie**.

We wrześniu 1850 roku, żegnani przez przyjaciół, opuszczali Paryż. Zwieńczeniem pobytu w Paryżu było nadanie młodemu skrzypkowi **tytułu honorowego członka Societe Philharmonique**.

W drodze do Rosji Wieniawscy zatrzymali się w Warszawie. 9 października 1850 r. nadarzyła się wyjątkowa okazja wystąpienia w Pałacu Łazienkowskim przed przebywającą wówczas w Warszawie cesarzową Rosji. Podczas koncertu wykonali m.in. dedykowany jej **Wielki duet na tematy hymnu rosyjskiego A. Lwowa (Boże caria chrań)**. Caryca Aleksandra Fiodorowna uznawana była za protektorkę młodzieży.

Wielkie tournée (1851-1852) – było to dwuletnie, gigantyczne tournée po

Rosji

i krajach nadbałtyckich. Takiego wyzwania nie podjął wcześniej żaden wykonawca, a tym bardziej dzieci: Henryk -15 lat, Józef -13 lat. Dali około 200 koncertów, zarówno w wielkich metropoliach (Kijów, Petersburg, Moskwa, Helsinki), jak i w prowincjonalnych ośrodkach, wzbudzając wszędzie zachwyt słuchaczy i krytyki.

W tournée lat 1851-1852 uaktywniła się aktywność kompozytorska Henryka Wieniawskiego, powstają:

- **Adagio élégiaque op. 5**, (dedykowane później królowi Niderlandów Wilhelmowi III)
- fantazja koncertowa **Souvenir de Moscou op. 6**,
- **Capriccio-Valse op. 7**,
- **Grand duo polonaise** (wspólna kompozycja braci),
- **Romance sans parol**,
- **Rondo élégant op. 9**,
- **Karnawał rosyjski op. 11**.

Rozpoczyna pracę nad pierwszym koncertem skrzypcowym. Niektóre kompozycje tego okresu zaginęły, znamy je tylko z recenzji lub szczątkowych zapisków w dedykacjach muzycznych.

Wiedeń, Kraków (1853) Wiedeń od ponad 100 lat był jednym z głównych ośrodków muzycznych Europy. Wystąpili z dziewięcioma (ośmioma) koncertami. Powodzenie było ogromne, pewnego wieczoru Wieniawskich wywoływano 17 razy, a Henryk po raz pierwszy został nazwany „drugim Paganinem”. Na jednym z koncertów był obecny cesarz z rodziną i dworem, miał on okazję usłyszeć **Wariacje na temat hymnu austriackiego**, który to utwór wszedł później do zbioru **Kaprysów op. 10**. W Wiedniu, Henryk wykonał po raz pierwszy jedną ze swoich najpopularniejszych miniatur – **Kujawiaka**.

W połowie kwietnia 1853 r. bracia Wieniawscy udali się na trzy koncerty do Krakowa, a następnie przez Lipsk udali się do Weimaru, byli gośćmi **Franciszka Liszta**. Józef doskonalił pod okiem mistrza swój wirtuozowski kunszt, Henryk uczestniczył w słynnych spotkaniach wybitnych muzyków w zamieszkiwanej przez gospodarza willi „Altenburg”, a także we wspólnych z Lisztem koncertach dworskich i publicznych.

Na jednym z takich koncertów arcyksiążę Weimaru uhonorował Henryka tytułem *wirtuoza dworskiego* (*Kammervirtuos*).

Po trzech miesiącach spędzonych w Weimarze u Liszta, w lipcu 1853 roku Wieniawscy udali się na koncerty do czeskich i nadreńskich uzdrowisk: Karlove Vary i Mariańskie Łaźnie, należało w nich bywać dla nawiązania kontaktów.

27 października 1853 roku przybyli do Lipska. W sali lipskiego Gewandhausu miało miejsce prawykonanie ukończonego *I Koncertu skrzypcowego fis-moll op. 14*, w wykonaniu samego Henryka Wieniawskiego.

Przełom lat 1853-1854 przyniósł cykl triumfalnych występów.

W 1854 roku bracia udali się koncerty do Poznania. Miały one nie tylko artystyczny wymiar. Poddawani naciskowi germanizacji mieszkańcy Poznania przyjmowali młodych artystów z najwyższym szacunkiem, nadając koncertom charakter patriotycznych manifestacji, podejmując ich z entuzjazmem także poza salą koncertową. W dowód wdzięczności za okazaną gościnność poświęcił Poznaniowi mazurek *Souvenir de Posen (op. 3)* i zadedykował go **Joannie Niemojowskiej**. Innej Wielkopolance, **Michalinie Czapskiej**, zadedykował *Kujawiaka*. Wreszcie w Poznaniu ukończył Henryk jedną z najbardziej znaczących w dorobku twórczym pozycję – zbiór kaprysów *L'école moderne op. 10*. Etiudy – Kaprysy są nieodłącznym elementem repertuaru pedagogicznego, konkursowego i koncertowego.

W końcu grudnia 1854 roku, na zaproszenie dyrektora Królewskiego Konserwatorium Muzycznego w Brukseli, profesora **François Josepha Fetisa**, przybyli do stolicy Belgii. Licząca 2000 miejsc sala Konserwatorium okazała się za małą, aby pomieścić wszystkich, którzy chcieli posłuchać polskich artystów. Wiosną 1855 roku artyści na krótko pojawili się w Paryżu. Henryk mógł zaprezentować i zadedykować swemu profesorowi – Massartowi – najnowszą kompozycję, *Scherzo–Tarantelle op. 16*, jeden z najefektowniejszych utworów w swym dorobku.

Doświadczenia ostatnich podróży koncertowych wykazały, że bracia są zbyt wielkimi indywidualnościami, by występować wspólnie. Tracił na tym przede wszystkim pozostający w cieniu starszego brata Józef. Zwracali na to uwagę krytycy, przewidując artystyczne rozstanie braci. Decyzja taka zapadła latem 1855 roku, podczas pobytu braci w rodzinnym Lublinie. Było to rozstanie z rozsądku. Zresztą co jakiś czas będą nadal spotykać się na wspólnych koncertach.

Holandia. Henryk Wieniawski w Holandii cieszył się pozycją celebryty. Recenzenci byli zauroczeni jego grą, melomani go czcili. Na jego cześć organizowano na ulicy korowody z lampionami, tworzone litografie, miedzioryty i karykatury z jego podobizną. Belgijski rzeźbiarz stworzył popiersie artysty, zakupione do muzeum w Hadze. Król Wilhelm III, który sam był melomanem, odznaczył Wieniawskiego Krzyżem Oficerskim Korony

Dębowej.

W roku 1856 w Holandii ukazała się pierwsza biografia 21-letniego polskiego artysty pióra muzykologa A. Desfossez'a. W Holandii koncertował najczęściej, w ciągu dwóch lat dał tam najwięcej koncertów, aż 150.

Londyn. Pod koniec 1858 roku Henryk Wieniawski przybył do Londynu, otwierając nowy, ważny rozdział w swej karierze i życiu osobistym. Zaproszony przez znanego organizatora życia muzycznego, kompozytora i dyrygenta **Louisa Antoine Julliena** na doroczny, już dwudziesty cykl koncertów w Królewskim Teatrze „Lyceum”. W ciągu siedmiu tygodni dał 40 koncertów (grał sześć razy w tygodniu), spotykając się niezmiennie z entuzjastycznym przyjęciem londyńczyków, którzy szturmowali kasy teatru, by zdobyć bilety. Renoma skrzypka rosła z każdym koncertem, jego występy były hitem, a on sam stał się jedną z największych gwiazd muzycznych Londynu. Cykl londyński dopełniły koncerty z ekipą Julliena w miastach Anglii, Szkocji i Irlandii.

Po powrocie do Londynu pochłonęła Henryka Wieniawskiego muzyka kameralna, która cieszyła się dużym zainteresowaniem. W lutym 1859 roku został zaproszony do pierwszego pulpitu podczas koncertów inaugurujących nowy cykl *Monday Popular Concerts (Poniedziałkowych Koncertów Popularnych)*. W tym czasie brał też udział w porankach *The Musical Union*, organizowanych przez skrzypka Johna Ellę. Trzecią organizacją muzyczną, która rozślawiała i grała muzykę kameralną w Londynie było *Beethoven Quartett Society*, grał wówczas obok najwybitniejszych artystów epoki – **Heinricha Wilhelma Ernsta, Josepha Joachima i Alfredo Piattiego**.

Programy koncertów kameralnych organizowane przez trzy londyńskie stowarzyszenia zaskakują składem wykonawców, byli to najwybitniejsi artyści z całej Europy. Prezentowały bogaty repertuar. Programy zawierały kompozycje L. v. Beethovena, F. Mendelssohna - Bartholdy, W. A. Mozarta, J. Haydna, R. Schumanna i innych wielkich kompozytorów.

Do czerwca 1859 roku Wieniawski pozostawał w Londynie, po czym – jak prawie co roku – występował w uzdrowiskach, a następnie, dając „po drodze” koncerty w Dover i Brighton, powrócił do Londynu.

IZABELA. W kwietniu 1859 roku za namową przyjaciela, **Antoniego Rubinsteina**, Wieniawski składa wizytę w domu państwa **Hamptonów** w Londynie. Panią domu była siostra znanego irlandzkiego pianisty i kompozytora - **George’a Aleksandra Osborne’a**. Tutaj Henryk poznaje o pięć lat młodszą od siebie **Izabelę** i w niedługim czasie młodzi zakochują się w sobie.

Pani Hampton sprzyjała młodym, lecz przeciwny jest ojciec, który zna i ceni artystów, ale dla córki pragnie pewniejszego, solidniejszego oparcia. Sir Thomas Hampton stawia dwa warunki: Wieniawski ubezpieczy przyszłą żonę na sumę 200 tysięcy franków i ustabilizuje się znajdując odpowiednią posadę.

Nie było to romantyczne, ale utarło się przekonanie, że ojciec Izabeli zmienił zdanie po wysłuchaniu – skomponowanej przez Henryka pod wpływem uczucia do Izabeli – *Legendy op. 17*. Słynna miniatura na skrzypce i fortepian została wykonana podczas koncertu 18 listopada 1859 roku w St. James Hall w Londynie w obecności ukochanej i jej rodziców. Płynące dźwięki przekonały ojca do zmiany decyzji.

W marcu 1860 r. Wieniawski udaje się do Petersburga, gdzie zabiega o stanowisko solisty teatrów carskich, a tym samym spełni drugi warunek przyszłego teścia - ustabilizuje się.

W tamtym czasie panujący starali się zatrudniać na stanowiska solistów dworskich

najwybitniejszych artystów. Jednym z najzaszczytniejszych było miejsce na dworze w Petersburgu, stolica ta bowiem odgrywała dużą rolę w życiu muzycznym Europy. Solistami byli tu m.in. skrzypkowie **Henri Vieuxtemps** i **Apolinary Kątski**. Przyjazd Wieniawskiego nad Newę miał na celu właśnie pozyskanie tej posady, a grunt do osiągnięcia tego celu przygotował mający w Petersburgu wielkie wpływy jego przyjaciel, **Antoni Rubinstein**. 25 kwietnia 1860 roku dyrektor Teatrów Carskich, generał Saburow, wystąpił do ministra dworu, hrabiego Adlerberga, z wnioskiem o zaangażowanie Wieniawskiego. Po czterech dniach otrzymał zgodę cara, a nazajutrz podpisano z polskim artystą trzyletni kontrakt, trzykrotnie potem przedłużany na kolejne dziewięć lat.

Zostały więc pokonane ostatnie przeszkody w zawarciu związku małżeńskiego. Henryk jedzie do Paryża i 8 sierpnia 1860 r. w kościele św. Andrzeja należącym do ambasady rosyjskiej Henryk Wieniawski zawarł związek małżeński z **Izabelą Hampton**. Pannę młodą prowadził do ołtarza **Antoni Rubinstein**, jednym z świadków był mistrz **Gioacchino Rossini**, a podczas zaślubin na skrzypcach „*Ave Maria*” grał **Henri Vieuxtemps**. Młodzi małżonkowie udali się z Paryża do Londynu pokłonić się rodzicom Izabeli, a stąd do Lublina, do rodziców Henryka. Następnie przez Warszawę, gdzie pożegnali się z przyjaciółmi wyruszyli, do Petersburga.

Petersburg. Życie muzyczne Petersburga skupiało się wokół Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego (powstałe w 1859 r.), które założył i prowadził **Antoni Rubinstein**. Wieniawski występował w koncertach jako solista, a także dołączył do kwartetu smyczkowego działającego przy Towarzystwie Muzycznym.

1 września 1862 roku zostało otwarte konserwatorium muzyczne w Petersburgu pod dykcją **Antoniego Rubinsteina**. Wszystkie klasy obsadzono najlepszymi nauczycielami, klasę skrzypiec i zespołów kameralnych objął Henryk Wieniawski, stanowiska te piastował do 1867 roku.

Na potrzeby swojej klasy napisał Wieniawski osiem wirtuozowskich miniatur – ***Etiudy-Kaprysy na dwoje skrzypiec op. 18*** dedykowane Henriemu Vieuxtempsowi. Ich nowatorstwo i oryginalność polega na tym, że były przeznaczone dla dwóch skrzypków o różnym stopniu technicznego zaawansowania. Górny głos wirtuozowski, napisany dla dobrze grającego skrzypka, dolny głos jest łatwiejszy i pełni rolę akompaniamentu.

W latach kontraktów petersburskich powstały najdojrzalsze kompozycje Wieniawskiego. Do najpiękniejszych miniatur należą ***Obertas i Dudziarz***, wydane pod wspólnym tytułem ***Deux mazourkas caractéristiques op. 19***. W 1865 roku powstała popularna ***Fantazja na tematy z opery „Faust” Ch. Gounoda op. 20***. Twórczość kompozytorska tego okresu uwieńczona została ***II Koncertem skrzypcowym d-moll op. 22***. Jego pierwsza wersja powstała w 1862 roku; doskonalony, wydany został w ostatecznej wersji w roku 1870 (1879).

Wymogi kontraktów petersburskich (1860-1863, 1863-1866, 1866-1869, 1869-1872) ograniczały swobodę działań artystycznych. Do rozwijania działalności koncertowej wykorzystywał letnie urlopy, a że artysta nie jest zdyscyplinowany, bywało, że korzystając z pobłażania carskich mocodawców, którzy żywili doń wyjątkową słabość, niekiedy przez wiele miesięcy w ogóle nie pojawiał się w Petersburgu.

W 1862 roku wystąpił w paryskim Hotelu Lambert w koncercie na rzecz zbiedniałych Polaków zamieszkałych w nadsekwańskiej stolicy,

6 III 1868 roku występuje jako dyrygent – jedyny to znany wypadek udziału w koncercie w takiej roli,

W 1869 roku dał niezwykle koncert dla jednego słuchacza, sultana Abdul-Aziza w Konstantynopolu.

Połowa kwietnia 1870 roku, po 10 latach nieobecności przyjeżdża do Warszawy. W stolicy daje trzy koncerty: 26 IV i 10 V w Teatrze Wielkim i 17 V w sali Resursy Obywatelskiej z udziałem Józefa i słynnej aktorki Heleny Modrzejewskiej recytującej poezję.

W kwietniu 1872 roku bracia Wieniawscy mieli wystąpić w Warszawie. Do koncertu nie doszło. Gościem specjalnym miał być namiestnik cara, hrabia Fiodor Berg, który wysłuchawszy skrzypka w Petersburgu zaproponował mu wizytę w Warszawie. Kiedy Wieniawski przybył do namiestnika z zaproszeniem na koncert, ten, odprawił artystę, mówiąc, że mają teraz „powódź koncertów”. Doszło do awantury i wydalenia artysty z Warszawy. Wydarzenie to stało się pretekstem do rezygnacji z funkcji solisty teatrów carskich. 14 (lub 21) kwietnia 1872 roku artysta dał ostatni koncert w Petersburgu, a kilka dni później opuścił Rosję.

Ameryka. W tym czasie, w roku 1871 Amerykański impresario **Maurycy Grau** organizował grupę artystów na amerykańskie tournée. Zaangażował **Antoniego Rubinsteina** i Henryka Wieniawskiego. Zespół uzupełniały śpiewaczki **Luisa Liebhard** i **Luisa Ormeni** oraz akompaniujący im Ludwik Rembieliński.

Po zabezpieczeniu spraw związanych z bytem rodziny, 31 sierpnia 1872 roku odpłynęli z Liverpoolu statkiem „China” do Nowego Jorku i już 23 września rozpoczęli gigantyczne tournée. Pierwszy koncert odbył się

w Steinway Hall, sali należącej do słynnego wytwórcy fortepianów i potentata finansowego Williama Steinwaya.

Triumfalne ale mordercze tournée zaprowadziło Wieniawskiego do Filadelfii, Bostonu, Chicago, Cincinnati i Waszyngtonu. W ciągu ośmiu miesięcy między 1872 a 1873 rokiem Wieniawski z Rubinsteinem dali 215 koncertów w 60 miastach Wschodniego Wybrzeża. 6-7 koncertów tygodniowo – obciążenia nie wytrzymał psychicznie i fizycznie Rubinstein. Po koncercie w Nowym Jorku 22 maja 1873 roku postanowił nie przedłużać kontraktu, wrócił do Rosji.

Wieniawski, chorowity, postanowił jeszcze cały rok sam pozostać za oceanem, koncertował w Kalifornii, na Zachodnim Wybrzeżu, Meksyku i Kubie.

Bruksela. Latem 1875 roku, Wieniawski był już w Londynie i włączył się od razu w nurt życia koncertowego.

Podczas pobytu w Ameryce, artysta otrzymał od dyrektora, **François Augusta Gevaerta**, zaproszenie do objęcia stanowiska profesora klasy skrzypiec Konserwatorium Brukselskiego po **Henri Vieuxtemps’ie**. Pracę w Konserwatorium rozpoczął 28 grudnia 1874 roku. Otrzymał klasę skrzypiec i klasę zespołów kameralnych.

Praca pedagogiczna Wieniawskiego była bardzo dobrze oceniana w Brukseli, a metodyka sprawdzona i praktykowana wcześniej w Petersburgu przyniosła jak najlepsze efekty. Uczniowie Wieniawskiego często występowali publicznie, grając solo albo w kwartecie. Wyrazem uznania dla pracy pedagogicznej

i artystycznej było przyznanie przez króla **Leopolda II** wysokiego odznaczenia – Orderu Leopolda. Prywatnym uczniem Wieniawskiego w Brukseli był sławny skrzypek belgijski, **Eugène Ysaÿe**.

Ucząc w konserwatorium Wieniawski, nie przerywał działalności koncertowej.

Na przełomie października i listopada 1876 r. koncertuje w Londynie, poważnie choruje. W związku z chorobą zwraca się z prośbą do dyrektora konserwatorium o roczny urlop dla poratowania zdrowia i dla poratowania finansów. Zdrowie wprawdzie nie uległo poprawie a nawet było coraz gorsze, ale artysta wznawia działalność koncertową.

Kłopoty ze zdrowiem, intensywna działalność koncertowa i praca pedagogiczna w konserwatorium uzmysłowiły Wieniawskiemu, że nie jest już w stanie sprostać wszystkim zobowiązaniom. Podejmuje decyzję o zakończeniu pracy w konserwatorium. Píše list z rezygnacją do dyrektora Gevaerta. Rezygnacja zostaje zatwierdzona 27 września 1877 roku dekretem króla Leopolda II.

Wieniawski dalej podróżuje po Europie, koncerty, podróże, koncerty, koncerty - zdrowie coraz gorsze.

18 października 1877 roku w Lipsku recenzent „Musikalische Wochenblatt” pisał: *„W soliście powitało audytorium dobrego, drogiego gościa, pana Henryka Wieniawskiego, który ze swoich czarodziejskich skrzypiec wydobył tym razem tak przepiękne dźwięki, że nie chciało się wierzyć, iż ten sam człowiek, który grał Koncert Mendelssohna z tak czarującą głębią, młodzieńczą świeżością i wybitnym wirtuozostwem, od ponad roku nawiedzany jest przez najcięższe fizyczne cierpienia”*⁴.

W listopadzie 1878 roku Wieniawski przybywa do Berlina na cykl występów. 11 listopada zapowiadany jest pierwszy koncert. Artysta zasłabł na scenie podczas wykonywania własnego *Koncertu d-moll*. Wieniawski zlekceważył ten groźny sygnał i w następnych dniach wystąpił jeszcze czterokrotnie w Berlinie, a następnie podjął dalsze podróże koncertowe.

27 i 29 grudnia 1878 roku w Moskwie wykonał po raz pierwszy swój nowy, nieznany **Koncert skrzypcowy a-moll**, zaginiony - jedynym jego śladem jest zapis w programie koncertu i wzmianki w recenzjach.

Listopad 1879 roku dyrektor konserwatorium w Moskwie, Mikołaj Rubinstein, zaprasza Wieniawskiego do udziału w koncercie Towarzystwa Muzycznego. Stan zdrowia Wieniawskiego nie pozawala na podróżowanie ani na koncertowanie. Okazuje się, że stan finansów, też jest w opłakanym stanie. Przyjeżdża do

Moskwy

w okropnym stanie. Zostaje umieszczony w Szpitalu Maryjskim dla ubogich.

Na wieści o złym stanie zdrowia Henryka do Moskwy przybywa brat Józef, a z nim Antoni Rubinstein z Petersburga. W Moskwie i Petersburgu organizują koncerty na rzecz chorego artysty, które pozwolą wybrnąć artyście z kłopotów finansowych. Z inicjatywy Mikołaja Rubinsteina, 26 lutego 1880 roku przygarnia Wieniawskiego do swego pałacu znana miłośniczka i mecenas sztuki, **Nadieżda von Meck**. Zostaje u niej otoczony najtroskliwszą opieką, zajmuje się nim trzech lekarzy. Z Brukseli przyjeżdża najstarszy syn i żona Izabela.

Henryk Wieniawski umiera **31 marca 1880 roku**, nie doczekawszy swych czterdziestych piątych urodzin.

⁴ Borkowski M. Wieniawski. Kraków 2022, s. 94

Moskwa pożegnała artystę 3 kwietnia uroczystym nabożeństwem w kościele francuskim św. Ludwika na Małej Łubiance. Zmarłego pożegnały dźwięki *Requiem* Mozarta w wykonaniu orkiestry, chóru i solistów Teatru Wielkiego pod batutą Mikołaja Rubinsteina.

Warszawa. 7 kwietnia o godz. 11.00 tłumy wypełniły kościół św. Krzyża. Świątynia rozbrzmiewała tylko muzyką polską, m.in.: chór i orkiestra Teatru Wielkiego pod batutą Adama Minchejmera wykonał *Mszę żałobną* Moniuszki, wykonano *Legendę* z akompaniamentem organów. Po południu, około godz. 16.30 ruszył orszak żałobny na warszawskie Powązki, artyście w ostatniej drodze towarzyszyła 40-tysięczna rzesza jego wielbicieli. Za trumną niesiono skrzypce zmarłego przykryte krepą wraz z honorowymi odznaczeniami.

Reiss Józef, *Wieniawski*. Kraków 1985

Borkowski Mateusz, *Wieniawski*. Kraków 2022

<https://www.wieniawski.pl/>

Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego⁵

Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego organizowany przez Towarzystwo Muzyczne im. Henryka Wieniawskiego w Poznaniu jest członkiem - założycielem Światowej Federacji Międzynarodowych Konkursów Muzycznych z siedzibą w Genewie (**World Federation of International Music Competitions – WFIMC**). Federacja, utworzona przez trzynaście międzynarodowych konkursów muzycznych, powstała w 1957 r. Obecnie WFIMC zrzesza ponad 120 członków – konkursów muzycznych [...]. Członkowie Federacji odgrywają ważną rolę, wskazując i promując najbardziej obiecujące talenty muzyki klasycznej, wspomagając rozwój ich kariery – poprzez umożliwienie im zaistnienia na scenie konkursowej przed wybitnymi jurorami, publicznością oraz mediami.⁶

Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego jest jednym z **najstarszych** konkursów skrzypcowych na świecie. Konkurs uważany jest za jeden z najbardziej prestiżowych, wygranie go lub otrzymanie jednej z nagród otwiera drogę do światowej kariery.

Pomysłodawcą konkursu był **Adam Wieniawski** (1879-1950, bratanek H. Wieniawskiego), dyrektor Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego i Wyższej Szkoły Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie.

W 1932 roku po zakończeniu i sukcesie Konkursu Chopinowskiego, Adam Wieniawski postanowił zorganizować podobny konkurs, ale dla młodych skrzypków. Zbliżała się bowiem setna rocznica urodzin słynnego wirtuoza (ur. 1835 r.), zatem byłaby to idealna okazja, aby zainicjować **Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego**.

„Wieść o nowej inicjatywie rozeszła się — jak na owe czasy — błyskawicznie. Zarazem wsparli ją — swymi autorytetami i państwową kasą — najwyżsi dostojnicy w kraju z prezydentem RP na czele. Zapowiedź ufundowania przez nich wysokich nagród pieniężnych, na pewno powiększyła lawinę zgłoszeń na Konkurs. Nawet rząd francuski, jakby przeczuwając rezultaty rywalizacji (!), wyznaczył sporą premię w narodowej walucie, jeśli zdobywcami czołowych miejsc okazaliby się jego rodacy⁷.”

Pierwszy Konkurs odbył się w dniach **3 - 16 marca 1935 r.** w **Filharmonii Warszawskiej**. Od tego czasu ewoluował - zmieniały się m.in.: sposób kwalifikacji uczestników, liczba uczestników i laureatów, a także z powodów niezależnych od organizatorów częstotliwość organizowania Konkursu oraz miejsce, gdzie był przeprowadzany.

Organizatorzy *Pierwszego Konkursu* otrzymali 160 zgłoszeń z 23 państw. Do rywalizacji zakwalifikowano 82 osoby; ostatecznie na estradzie I etapu stanęło 55 kandydatów z 16 krajów.

Laureaci I Międzynarodowego Konkursu Skrzypcowego im. Henryka Wieniawskiego, 1935 (Warszawa)

I nagroda: **Ginette NEVEU** – Francja

II nagroda: Dawid OJSTRACH – ZSRR

III nagroda: Henry TEMIANKA – Wielka Brytania

IV nagroda: Boris GOLDSZTEJN – ZSRR

V nagroda: Ljerkko SPILLER – Jugosławia

VI nagroda: Mary Luisa SARDO – Włochy

VII nagroda: Ida HAENDEL – Polska

VIII nagroda: Hubert ANTON – Estonia

IX nagroda: Bronisław GIMPEL – Polska

Drugi Konkurs. Pierwszy powojenny - II z kolei Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego – został zorganizowany w 1952 roku w Poznaniu. Po wojnie Warszawa nie posiadała miejsca na przeprowadzenie konkursu i zaczęto szukać nowego miejsca.

Poznań, miasto które nie było tak zniszczone, zostało zarekomendowane przez Tadeusza Szeligowskiego, przewodniczącego jury.

Od tego czasu konkursy odbywają się w Auli Uniwersytetu Poznańskiego regularnie co pięć lat, a od 1977 roku gala i koncert laureatów odbywa się w Filharmonii Poznańskiej.

⁵ <https://www.wieniawski.pl/>

⁶ <https://www.wieniawski.pl/mks.html>

⁷ <https://www.wieniawski.pl/imks.html>

Laureaci XVI Międzynarodowego Konkursu Skrzypcowego im. Henryka Wieniawskiego, 2022 (Poznań)

I nagroda – **Hina Maeda** (Japonia),

II nagroda – **Meruert Karmenova** (Kazachstan),

III nagroda – **Qingzhu Weng** (Chiny)

Na przełomie lat konkursom przewodniczyli wybitni muzycy: Adam Wieniawski, Tadeusz Szeligowski, Grażyna Bacewicz, Irena Dubiska, Kaja Danczowska, Henryk Szeryng (Meksyk), Stanisław Wisłocki, Karol Stryja, Konstanty Andrzej Kulka, **Ida Haendel** – Honorowa Przewodnicząca Jury w 2011 r. i inni.

Międzynarodowy Konkursu Skrzypcowego im. Henryka Wieniawskiego do 2022 r. miał już XVI edycji. Konkurs wygrało do tej pory czterech polskich skrzypków:

Piotr JANOWSKI (V edycja)

Bartłomiej NIZIOŁ (X edycja)

Piotr PŁAWNER (X edycja)

*Agata SZYMCZEWSKA
(XIII edycja)*

Zasady Konkursu Skrzypcowego im. Henryka Wieniawskiego

- W Międzynarodowym Konkursie Skrzypcowym im. Henryka Wieniawskiego mogą uczestniczyć skrzypkowie wszystkich narodowości urodzeni w latach ... – organizator podaje przedział wiekowy uczestników (np. osoby urodzone w latach 2005 – 2015).
- Konkurs jest imprezą trzyetapową, trwającą z uwagi na liczbę kandydatów zwykle kilkanaście dni.
- Kandydaci są kwalifikowani do konkursu na podstawie zgłoszeń ocenianych przez Jury Preselekcyjne.
- Przesłuchania konkursowe są jawne, odbywają się w trzech etapach otwartych dla publiczności. Po zakończeniu rywalizacji konkursowej odbywa się gala i koncert laureatów w którym wykonywany jest jeden z koncertów skrzypcowych Wieniawskiego fis-moll op. 14, lub d-moll op. 22.
- O sposobie przyznawania nagród i wyróżnień decydują organizatorzy Konkursu, którzy ustalają ich wysokość i liczbę.

Przykłady literatury muzycznej na test z rozpoznawania utworów:

Koncerty:

1. *I Koncert skrzypcowy fis –moll op. 14 cz. 3 Rondo (Allegro giocoso)*
2. *II Koncert skrzypcowy d-moll op. 22 cz. 1 Allegro moderato*
3. *II Koncert skrzypcowy d-moll op. 22 cz. 3 Finale Allegro moderato (a la zingara)*

Muzyka solowa:

4. *Etiudy – Kaprysy op. 10 nr 4*
5. *Etiudy – Kaprysy op. 18 nr 5*

Muzyka kameralna:

6. *Scherzo – Tarantella op. 16*
7. *Kujawiak a-moll*
8. *Legenda op. 17*
9. *Obertas op. 19 nr 1*
10. *Dudziarz op. 19 nr 2*
11. *Polonez brillante A-dur op. 21*
12. *Polonez koncertowy D-dur op. 4*
13. *Mazurek G-dur op. 26*
14. *Souvenir de Posen op. 3*